

	УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ					
	Технолошки факултет					
	Студијски програм: Хемијско инжењерство и технологија					
	I циклус студија	III година студија				
Пун назив предмета	МЈЕРЕЊЕ И РЕГУЛАЦИЈА ПРОЦЕСА					
Катедра	Катедра за процесно инжењерство-Технолошки факултет					
Шифра предмета	Статус предмета	Семестар	ECTS			
04-1-032-6	обавезан	VI	6			
Наставник/ -ци	Др Горан Тадић, редовни професор					
Сарадник/ -ци	Др Горан Тадић, редовни професор Дарио Балабан, асистент					
Фонд часова/ наставно оптерећење (седмично)		Индивидуално оптерећење студента (у сатима семестрално)		Коефицијент студентског оптерећења S₀		
П	АВ	ЛВ	П	АВ	ЛВ	S₀
3	2	0	63	42	0	1,40
укупно наставно оптерећење (у сатима, семестрално) $3 \cdot 15 + 2 \cdot 15 + 0 \cdot 15 = 75$			укупно студентско оптерећење (у сатима, семестрално) $3 \cdot 15 \cdot 1,4 + 2 \cdot 15 \cdot 1,4 + 0 \cdot 15 \cdot 1,4 = 105$			
Укупно оптерећење предмета $75 + 105 = 180$ сати семестрално						
Исходи учења	1. Разумјети значај и основне практичне аспекте управљања процесима у хемијској индустрији, као и улогу хемијског инжењера у овој области; 2. Формирати динамичке моделе елементарних система и анализирати њихов приказ у временском, комплексном и фреквентном домену; 3. Познавати различите начине мјерења променљивих процеса, као и принципе рада мјерно-регулационе опреме (мјерни елемент, регулатор и извршни елемент); 4. Анализирати и креирати основне конфигурације управљања са негативном повратном спегом; 5. Користити модерне софтверске алате (MATLAB) у рјешавању инжењерских проблема везаних за управљање процесима.					
Условљеност						
Наставне методе	Предавања, вјежбе, рад у рачунарској лабораторији, семинарски рад, консултације					
Садржај предмета по седмицама	1. Уводна разматрања и значај управљања процесима у хемијској индустрији. Улога хемијског инжењера у овој области. Основне дефиниције, принципи и елементи система аутоматског управљања. 2. Основе динамике процеса. Динамички модел система у временском и комплексном домену. Преносна функција система. 3. Динамика елементарних система. Карактеристични примјери у хемијској индустрији (цјевовод са ламинарним струјањем, проточни резервоар са течносту, изотермни проточни реактор са идеалним мјешањем, каскада два изотермна реактора са идеалним мјешањем, итд.). 4. Блок дијаграми и алгебра блок дијаграма. 5. Временски одзиви система. Рјешавање проблема употребом <i>Matlab</i> програмског пакета. 6. Динамички модел система у фреквентном домену. Добијање фреквентних карактеристика и графичко приказивање помоћу <i>Nyquist</i>-овог и <i>Bode</i>-ових дијаграма. 7. Конфигурација управљања са негативном повратном спегом (затворено регулационо коло) Регулатор у затвореном регулационом колу. 8. Динамика затвореног регулационог кола. Креирање модела затвореног регулационог кола и анализа временског одзива симулацијом помоћу <i>Matlab/Simulink</i> програмског пакета. 9. Анализа стабилности затвореног регулационог кола. 10. Избор и пројектовање регулатора затвореног регулационог кола. 11. Мерни елементи. Статичке и динамичке карактеристике мерних елемената. Осетни и претварачки делови мерних елемената. 12. Инструменти за мјерење протока, притиска и разлике притисака. 13. Инструменти за мјерење нивоа, температуре, састава и концентрације. 14. Регулациони вентил. Основни елементи и типови регулационих вентила. Статичке и динамичке карактеристике регулационих вентила. Избор и спецификација регулационог вентила. 15. Преглед основних карактеристика и најчешће коришћених шема управљања процесима у хемијској индустрији.					

Обавезна литература				
Аутор/ и	Назив публикације, издавач	Година	Странице (од-до)	
Петковска, М., Никачевић, Н.	Основи аутоматског управљања, ТМФ, Београд	2018.	1-365	
Никачевић, Н., Петковска, М.	Основи аутоматског управљања – Приручник за вежбе, ТМФ, Београд	2016.	1-102	
Допунска литература				
Аутор/ и	Назив публикације, издавач	Година	Странице (од-до)	
Цингара, А., Перуничкић, М.	Динамика и регулација процеса, Технолошки факултет Нови Сад	1994.	1-278	
Шапер, Р., Митровић, М.	Аутоматска регулација процеса, ТМФ, Београд	1982.	1-252	
Seborg, D.E., Edgar, T.E., Mellichamp, D.A., Doyle, F.J.	Process Dynamics and Control, Wiley	2016.	1-512	
Luyben, W.L.	Process Modeling, Simulation and Control for Chemical Engineers, McGraw-Hill, New York	1996.	1-710	
Ignatowitz, E.	Chemietechnik 7. Auflage, Verlag Europa-Lehrmittel, Haan-Gruiten	2003.	268-317	
Игнатович, Е.	Химическая Техника, Процессы и аппараты, Техносфера, Москва	2007.	525-600	
Perry, R. H., Green, D.W.	Perry's Chemical Engineers' Handbook, 7 th Edition, McGraw-Hill, New York	1997.	8.31-8.36 8.43-8.53	
Gilat, A.	MATLAB: An Introduction with Applications, John Wiley&Sons	2008	1-357	
Обавезе, облици провјере знања и оцјењивање	Врста евалуације рада студента		Бодови	Процент
	Предиспитне обавезе			
	нпр. присуство предавањима/ вјежбама		6	6 %
	Колоквијум 1		25	25 %
	Колоквијум 2		25	25 %
	Семинарски рад		14	14 %
	Завршни испит			
	Завршни испит		30	30%
УКУПНО		100	100 %	
Датум овјере				